

Al povedati morem, da omenjeni oljar mi je napravil le nekoliko kolomaza, ki skorej noče goréti. Pa tudi drugim se je tukaj taka godila. Če pa kmet v novih rečeh precej ne opazi koristi, berž zgubi veselje nad njimi in jih opusti.

Naj bi se tedaj povedalo: ali mora riček se dobro posušiti? kako ga je treba zmleti? koliko se vode prilije na pol mirnika, in ali je treba mlačne vode ali celó vrelega kropa? in še morebiti drugih potrebnih reči. — Gotovo smem reči: kadar se nam bo v obliči olje mastilo iz rička, se ga bo tudi dokaj pridelovalo.

Križnogorski.

Graška asekuracija zoper ogenj v pretečenem letu 1858.

Po stari navadi povemo tudi letos našim hišnim gospodarjem, kako se je védla lani asekuracija v Gradcu, ktera je za deželo štajarsko, krajnsko in koroško med vsemi zavarovavnicami najimnitneja.

Iz spiska, ki ga je vodstvo graške asekuracije zoper ogenj te dni na svetlo dal, se vidi, da je v pretečenem letu 1991 gospodarjev na novo k omenjeni asekuraciji pristopilo, in sicer iz Štajarskega 1492, iz Koroškega 234, iz Kranjskega pa 265, — po tem takem v vsem skupaj 836 manj kakor v letu 1857.

Zavarovali so na novo 4733 pohištev za 2 milijona in 319,700 gold. zavarovavne vrednosti, — za 3 milijone in 118.900 gold. pa klasne vrednosti. Celó premoženje pa, ki je bilo lansko leto pri graški asekuraciji zavarovano, je zneslo 57 milijonov 208,475 fl.

Vodstvo asekuracije je pretečeno leto 253 pogorelcem za škodo 374 pogorelih poslopij 181,920 fl. povernilo, in sicer Štajarcom 79,965 fl., Korošcom 32,620 fl., Krajncem pa 69,335 fl.

Tarifa za letos je postavljena na 28 kr. novega denarja od 100 gold. (to je 16 kr. starega denarja), po tem takem je ravno tolikšna, kolikoršna je bila lansko leto. Ta tarifa se mora do konca prihodnjega mesca sušca, to je, zadnji čas 10 dni po sv. Jožefu upravnikom omenjene asekuracije odrajtati. Tisti zavarovanec, kateri ta čas plačati zamudi, pride po svoji nemarnosti ob pravico odškodovanja, če bi ga v tem nesreča ognja zadela. Razun tega je asekuracija lansko leto 1510 gold. in 41 kr. tistim podarila, ki so pri ognji zavarovanih poslopij pridno gaisiti pomagali.

S pomočjo omenjene asekuracije se je lansko leto 393 poslopij, ki so bile poprej z deskami ali pa s slamo krite, s ceglom pokrilo, 6 s škerlmi, 3 pa s kositarjem. Zraven tega se je tudi 210 zidanih opazev, 55 varnih dimnikov in 26 strelovodov in pa 75 pohištev na varniši in prostorniši kraj prestavilo.

Gospodarjem na Štajarskem, Koroškem in Kranjskem, za ktere same je imenovana asekuracija napravljena, podamo ta pregled pretečenega leta z živo željo, da bi veliko veliko gospodarjev pristopilo k omenjeni asekuraciji, ktera je prava bratovšina zato imenovati, ker ne iše nobenega dobička za-se, ampak je le v vzajemno pomoč deležnikov iz Štajarskega, Krajnskega in Koroškega osnovana in njena tarifa tako razdeljena, da je toliko nižja kolikor več šteje deležnikov. Naj damo en izgled, da bojo gospodarji dobrotljivo to napravo bolje razumeli. Postavimo: 10,000 goldinarjev je škode, ki jo je ogenj tu in tam napravil. Ta škoda se mora zavarovanim pogorelcem poverniti z dnarji, ki so jih v kaso asekuracije plačali vsi deležniki, to je, v družbo zapisani gospodarji. Če je teh več, manj plačila pride na enega; in če jih je prav veliko, bo tarifa toliko nižja. Lahko rečemo, da bi bilo komaj en groš od 100 gold. plačati, ako bi vsi hišni gospodarji na Štajarskem, Krajnskem in Koroškem v to „pogorelsko bratovšino“ stopili.

Jasno je tedaj ko beli dan, da vsak deležnik te asekuracije sam sebi k manjemu plačilu pomaga, kdor pridno svoje znance in sosede nagovarja, da stopijo v to družbo, ker je rajtenga lahka, da bomo le en groš plačali, če nas je 20, ki imamo en goldinar dolga poverniti; če nas je pa le 5, bo mogel vsak 4 groše plačati.

Naj bi si to dobro zapomnili naši Štajarci, Krajnci in Korošci!

Za svečarje, pa tudi za slovar kaj.

Pred nekaj dnevi sem bil v neki hiši, kjer so terdi Slovenci. Ko se je bilo znočilo, prižge gospodinja svečo. Kmali jo pobaram: „Ali niso te sveče doma ulite, ker se loj celó nič po njih ne poceja?“ Gospodinja mi poterdi vprašanje ter se izgovarja, da zdaj nekoliko pretemno svetijo zato, ker se ni odbrala dobra preja za vezihe.

Pervikrat sem tukaj slišal besedo „vezih.“ Ali ni bolj domača memo „tahta?“

Ako ne bo zamere, svetvamo našim svečarjem, ki ulivajo take lojene sveče, s katerih, kadar goré, se po svečniku scedi mnogo loja, morda celó četertina, da bi tudi prodajali take svečnike s posadkami, kamor bi se loj lovil, da bi ga toliko ne šlo pod zlo.

Samouki bi po kmetih ulivali kaj dobre, če tudi manj bele sveče; al ni varno brez dovoljenja se ukvarjati s takim rokodelstvom, pri katerim bi se komaj za kako ljulo duhana skupilo dobička.

Križnogorski.

Zakaj, kadar dan začne rasti, ni že tudi zjutraj toliko préd svetlo kolikor je zvečer dalji dan?

Tako je z nami vred gotovo že tudi marsikteri naših bravcov popraševal, pa ni mogel zastavice te prav uganiti. Res čudno je, da dan pri obéh koncih — zjutraj in zvečer — ne raste enako; zvečer je že čez eno uro dalji, zjutraj se pa še celó malo čuti, da je svetlejšo.

Na to vprašanje smo našli v frankobrodskem časniku „Didaskalia“ sledeči odgovor, s katerim mislimo marsikomu vstreči.

Že 3 tedne — piše „Didaskalia“ v drugi polovici preteklega mesca januarja — raste dan, in celó malo čutimo zjutraj, da bi bilo kaj svetlejšo kakor je bilo o božiču.

Odkod tedaj to, da pri vsem tem, da smo v sredi januarja ali prosenca noči že 28 minut odtergali, še zmiraj ob osmih zjutraj nimamo pravega danú?

Nekteri mislijo, da je oblačno, megleno ali snežno vreme v tem času tega krivo, in da zatega voljo se zjutraj tako pozno daní. Al to ni res; saj vsak vé, da ni zmiraj in povsod ta čas megleno ali oblačno.

Vzrok mora tedaj drug biti.

Pratkarji pravijo, da od 22. do 31. grudna ali decembra je dan za 5 minut, — od 1. prosenca ali januarja noter do 15. pa spet za 23 minut dalji, tedaj od 22. grudna noter do 15. prosenca v vsem skupaj za 28 minut. To je res, — al zatega voljo ne smemo misliti, da tistih 28 minut, za katerih je dan v sredi januarja dalji, bi smeli tako na dvoje razcepiti, da bi 14 minut pridjali zjutraj dnevno, 14 minut pa zvečer, to je, da bi mogel dan se zjutraj za 14 minut pred začeti, zvečer pa bi se mógló tudi za 14 minut pozneje mračiti.

Vzroka, da nam dan le na večer dalji prihaja, ne smemo iskati v astronomijskih (zvezdnih) postavah, ampak samo v tem, kako mi dnevne ure štejemó, in po tem, kakor so naše ure uravnane (rihtane).

Če se nam zdi, da dalji dan ne pospešuje danú zjutraj — po tistem srednjem merilu časa, ktereга nam kažejo naše ure — je vzrok tega v tem iskati, da od 25. grudna ali decembra naprej je poldanski čas, kakor

ga mi na naših urah imamo, pravemu poldnevu zmiraj naprej za nekoliko od dneva do dneva se množecih drobcev ene ure; na naših navadnih urah je tedaj jutro zmiraj poprej kakor je na sončni uri. Kadar naše ure 8 kažejo, kaže sončna ura 1. dan januarja še le 7. uro in 56 minut, — 11. dan januarja 7. uro in 52 minut, — 17. dan januarja 7. uro in 50 minut, — 31. dan januarja 7. uro in 47 minut, in 11. dan svečana ali februarja 7. uro in 46 minut.

Če so tedaj naše ure čedalje bolj sončni uri naprej, in sicer po tisti razmeri, kakor dan dalji prihaja, se ne smemo čuditi, da naše ure, kolikor bolj prehitajo sončno uro, rasteči dan vsako jutro pogrudijo.

Po tem se tedaj očitno kaže, zakaj tisti čas pozimi, kadar dan začne rasti, se zjutraj tako malo čuti, da dan raste, in da je treba skor do konca mesca januarja čakati, preden je zjutraj tako svetlo, da moremo ob osmih lahko kako pisanje brati. Kolikor pa smo zjutrej o svetlobi na zgubi, toliko na boljem smo pa zvečer.

Naravoslovna drobtinica.

Na sv. Štefana dan je bilo zjutraj po gorah merzlo, ker je bilo dovelj ivja, ali kakor tudi nekteri pravijo: „je bila megla osivéla.“ Po dolih pa takrat ni bilo celó nič mraza. Tudi okrog mojega stanovanja je bilo drevje vse posreberjeno. — Kmali se pa mala betvica srebra v ozki cevki gorkoméra jame nekako nevoljno repenčiti in se napne do 3. stopinje nad zmerzlin, in glej! velika množica srebra, ki je potratno po gori iz vseh strani lesketala, se splaši in se jokaje v debelih solzah pogubi v zemljo. Kakih 50 sežnjev nižej mojega stanovanja se proti deveti uri začne megla snovati od vzhoda proti zahodu v cerkniško jezero, kar je terpelo blizo do poldne. Proti poldnevi pa megla zgine. Med tem je bilo verh Križne gore toplo in je tudi solnce vmes posijalo. Naprej tjè doli, kamor megla ni segla, je bilo tudi toplo. Preko hriba pa med zgornjo in zdolnjo gorkoto kakih 200 sežnjev na široko, kodar se je megla plazila, se je povsod ivja obilo nabralo, dasiravno ga zjutrej nič ni bilo, kakor da bi bil sneg zasul.

Ni le to mikaven prikazek, ki se le poredkoma dá viditi, in ki tudi poletinski neprijetni prikazek toče lahko razjasnuje poleti.

Križnogorski.

Preiskave na polji slovanske archaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Ime Nevodun me spet pelja na videmski kamen, za kterega voljo se je pred tremi leti pravda začela, in sicer od strani mojih nasprotnikov po zlo nepošteni poti. Mislili so me takrat strastni nasprotniki po zasramovanji, psovanji in denunciaciji najmanj „mund to dt“ napraviti, — al goljufali so se jako!

Ni še do zobca dognano, da bi se videmski napis moral brati: „Invicto Deo, Charito Neviodunensium Summus“, ali pa, kakor drugi hočejo „Summus Magister“, ker ni še diplomatično gotovo, da čerka R je ligovana. Ob času Katančičevem (leta 1795), kateri je tadaj v Zagrebu le kakošnih osem ur daleč od Vidma živel in kamen sam vidil, je napis še bil dobro ohranjen, kamen ni še bil poapnjen, in čerke niso še bile s čerčilom pomazane. Ne samo moj nasprotnik gosp. Knabl, temoč tudi drugi poznatelj epigrafike hvalijo rajnega Katančiča, da je bil vest in zvest bravec napisov. Gotovo bi mu tedaj ne bila ligatura ušla, ako bi jo bil v čerki R zapazil. Tudi rajni Muchar, tudi ne zadnji mož v tej znanosti, je našel kamen leta 1822 še snažen in čist, in je bral: Charto, in je celó še rekel, da so že za Rimljanov utegnili Slovenci

kraj Save živeti. ¹⁾ Pozneje, ko je izdal svojo zgodovino Štirskega, ga je pa spet nesrečna meržnja do Slovincov napadla in je brez vsega dokaza pisal, da se ima brati Charito. Ko sem jaz v „Novicah“ ta napis omenil in terditi začel, da je ta spominek slovenskemu božanstvu Čartu posvečen, ^{*}) se je gosp. Knabl — podal v Videm, in je s peresnikom svojim začel po prvi čerti čerke R štohati, in našel je na tej čerti podaljšek ali, kakor on pravi, „ligaturo.“ Vendar ni dokazal: ali se tudi druga čerta ɔ čerke R tje pri tem podaljšku ne začne.

Kamen bi se mogel iz stene vzeti, dobro očediti in po v teh zadevah dobro izurjeni komisii z diplomatično zvestostjo presoditi: al res stoji R, ne pa R, pa še tudi tedaj bode ostal „sub judice lis“, ker v ligaturah ne vlada nobena gotova in določna postava. Da se R nima vsigdar in vseskozi kot RI brati, temoč tudi kot IR, pričujejo prikladi. Pri Gruteru ²⁾ se najde sledeči napis:

I. O. M.

ALA

AVG OB VRTVTEM APPELLATA CVI PRAEEST

Publ. Ael. Publii fil. Sergia Magnus Domo Mursa itd.

Ako bi se R moglo vsigdar in zmirom kot RI brati, bi se tedaj tukaj tudi moglo brati: VRITVTEM, kar pa je brezumno, ker le berilo VIRTVTEM nam daja razumno zmisel.

Takošna je tudi z drugimi ligovanimi čerkami; primeri besedo: CIV†A†IS, kjer se ligovana čerka pervokrat bere, kakor IT drugokrat, kakor TI. ³⁾

Po vsem tedaj tudi mi CHARITA smemo brati: CHARITO, in ker AI v napisih pogostoma stoji za A in AE, ⁴⁾ tedaj dobimo iz oblike CHARITO spet CHARTO ali pa CHAERTO = Čart — Cert.

Ravno tako je z berilom SVMM. Ker čerki MM tako blizo ena poleg druge stojite, je to znamenje, da SVMM. izrazuje eno edino besedo, bodi si SVMMO ali pa SVM-MANO.

V svojem prvem pretresu videmskega napisa sem že terdil, da se Charto ima brati Čarto in da je „invictus Deus Chartus“ nepremagljivi bog mertvih — Čart — Čert.

V basenstvu starih Slovanov pa več božanstev mertvih najdemo, tako Maranta, Marota, Merota = vediškemu Maruta, boga vetrov in spremljevalca duš, kateri se je tudi velel Mital = vedišk. Mátali in je v pasji podobi bil predstavljen, ⁵⁾ dalje boga Latova ^{**)} — Latona stražara med tem in unkrajnim svetom kraj mužnate reke. Tudi ženske bitja najdemo gospodovajoče v kraljestvu mertvih, kakor Noro — Niro, Nivo — Nijo, zemeljsko boginjo Ježi babo itd. Na drugem mestu sem

¹⁾ Muchar, „Römisch. Noric.“ II. str. 29, 30, 31.

^{*}) Katančič omenjuje ta napis v knigi svoji: „Specimen Philol. et Geograph. Panoniorum. Zagrabiae“ 1795, str. 103.

²⁾ Gruter „Inscript.“ stran 1007 Nr. 3. ³⁾ Glej Heffner „Das römisch. Bayern.“ Tab. XI. Nr. 34. ⁴⁾ Glej priklade v Gruterovem omenjenem delu Index, str. 84. ⁵⁾ Glej moj spis „Ueber den Gott Latovius“ v „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain.“ Jänner 1858.

^{**)} Stavitelj spomenika bogu Latovu posvečenega se je velel K. L. CRESENVIS = Kresen od kres, Sonnenwende, Sonnenfeuer, primeri imena: Kresnik na Kranjskem in Štirskem, Kresonja v krabonoški vesi fare sv. Jurja na Ščavnici. V napisu stoji: LATOBIO namesto LATOVIO, al Nemeč Glück („Die bei Cäsar vorkommenden keltischen Namen“ stran 114) sam pravi, da je b za v po pisacih spremenjen glasnik, in da je v resničniši. Kakošno keltiško božanstvo bi Latovius bilo, si ni gosp. Glück upal razlagati. Da je beseda obče blago indogermanskih jezikov, sem gori pokazal. Ako je ta kamen v starem Juvavu najden, kakor Aventin terdi, to nič ne dé; saj je utegnul Slovenec tudi se tam naseliti, in svojemu domačemu božanstvu spomenik postaviti (glej Avent. lib. 2. Ann. Boic.)